

Н. БИБОЛОВ¹, М. АЖИБЕКОВ¹, М. ЧИРВА¹, Е. ПОЛЕВА¹

¹М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті,
(Қазақстан, Шымкент), e-mail: Murat.Azhibekov@auuezov.edu.kz

СПОРТТЫҚ ТУРИЗМДІ ДАМУДЫҢ ЗАМАНАУИ ҮРДІСТЕРІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Аңдатпа. Мақалада спорттық туризм дамуының заманауи үрдістері зерттеліп, туристік сұраныстың өзгеруі, цифрландыру, экологияландыру және дестинацияларды дамытудағы спорттық-оқиғалық іс-шаралар рөлінің артуы ескеріле отырып, оның одан әрі трансформациялануының перспективалық бағыттары айқындалды. Зерттеудің өзектілігі туристердің белсенді саяхат түрлеріне қызығушылығының артуымен және спорттық белсенділікті, туристік әсерлерді әрі аумақтың табиғи-рекреациялық әлеуетін біріктіретін бәсекеге қабілетті туристік өнімдерді қалыптастыру қажеттілігімен негізделеді. Зерттеудің мақсаты – қазіргі спорттық туризмнің негізгі үрдістерін анықтау және оның Қазақстандағы даму перспективаларын айқындау. Зерттеудің әдіснамалық негізін жүйелік және салыстырмалы тәсілдер, ғылыми жарияланымдарға контент-талдау, ресми статистикалық деректерді талдау және SWOT-талдау құрады. Зерттеу нәтижелері спорттық туризмнің қазіргі моделі дәстүрлі спорттық іс-шараларға қатысу шеңберінен шығып, белсенді, шытырман оқиғалы, оқиғалық, тау, велосипед, жүгіру туризмі және басқа да бағыттарды қамтитынын көрсетті. Негізгі үрдістер ретінде туристік сұраныстың даралануы, шағын және орта спорттық іс-шаралардың дамуы, туристік тәжірибенің цифрландырылуы, спорттық және экологиялық туризмнің ықпалдасуы, қауіпсіздік пен тұрақтылыққа қойылатын талаптардың күшеюі, сондай-ақ дестинацияларды брендтеуде спорттық іс-шараларды пайдалану анықталды. Қазақстан бойынша жүргізілген талдау табиғи ландшафттардың алуан түрлілігі, ішкі туризм мен инвестициялық белсенділіктің өсуіне байланысты спорттық туризмді дамыту үшін елеулі әлеует бар екенін көрсетті. Сонымен қатар инфрақұрылымдық, ұйымдастырушылық, маркетингтік және экологиялық шектеулер анықталды. Мамандандырылған туристік өнімдерді қалыптастыруды, өңірлік кластерлерді, оқиғалар күнтізбесін, цифрлық инфрақұрылымды және қауіпсіздік стандарттары жүйесін дамытуды көздейтін спорттық туризмді дамытудың басым бағыттары ұсынылды.

Кілт сөздер: спорттық туризм, белсенді туризм, оқиғалық туризм, туристік дестинация, спорттық іс-шаралар, тұрақты туризм, цифрландыру, туристік сұраныс, Қазақстан.

*Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз: Биболов Н., Ажибеков М., Чирва М., Полева Е. Спорттық туризмді дамытудың заманауи үрдістері мен перспективалары // Bulletin of the International University of Tourism and Hospitality. – 2026. – No3(13). – Б. 226–238. <https://www.doi.org/10.62867/3007-0848.2026-3.16>

*Cite us correctly: Bibolov N., Azhibekov M., Chirva M., Poleva E. Sporttyk turizmdi damytudyn zamanaui urdisteri men perspektivalary [Modern trends and prospects for the development of sports tourism] // Bulletin of the International University of Tourism and Hospitality. – 2026. – No3(13). – P. 226–238. <https://www.doi.org/10.62867/3007-0848.2026-3.16>

Кіріспе

Қазіргі туристік индустрия тұтынушылар мінез-құлқының өзгеруімен және негізінен пассивті демалыс модельдерінен белсенділікке, жеке тәжірибеге және аумақпен тікелей өзара әрекеттесуге негізделген саяхаттарға біртіндеп көшумен сипатталады. Осындай жағдайда спорттық туризм ерекше маңызға ие, өйткені ол туристік мобильділікті, дене белсенділігін, оқиғалық компонентті және туристік дестинация ұсынатын қызметтер кешенін тұтынуды өзара біріктіреді.

Спорттық туризм кәсіби спортшылардың жарыстарға қатысу мақсатындағы сапарларынан әлдеқайда кең ұғымды білдіреді. Оның қазіргі құрылымы туристердің спортпен тікелей айналысу мақсатындағы сапарларын, бұқаралық жарыстарға қатысуын, спорттық іс-шараларды көрермен ретінде тамашалауын, туристік-спорттық маршруттардан өтуін, тау, су және қысқы спорт түрлерімен, велотуризммен, трейлраннингпен және белсенді демалыстың басқа да түрлерімен айналысуын қамтиды.

Ғылыми әдебиетте де спорттық туризмнің тұжырымдамалық шекараларының кеңеюі байқалады. Заманауи зерттеулер оны спорттық іс-шаралардың экономикалық әсері тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар дестинациялардың кеңістіктік дамуы, экологиялық тұрақтылық, цифрлық технологиялар, туристердің мобильділігі және жергілікті қауымдастықтармен өзара әрекеттесу сапасымен байланыста қарастырады [1–4].

Бұл бағыттың дамуы Қазақстан үшін ерекше өзектілікке ие. Ел аумағының табиғи және географиялық алуан түрлілігі тау туризміне, альпинизмге, шаңғы және тау шаңғысы туризміне, велосипед саяхаттарына, трейлраннингке, су спорты түрлеріне және бұқаралық спорттық іс-шараларға негізделген туристік өнімдерді қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Туристік белсенділіктің жалпы өсуі де мамандандырылған сегменттерді дамыту үшін қолайлы жағдай қалыптастырады. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2025 жылы 11,77 млн туристік сапар жасалған, оның 10,27 миллионы немесе 87,2%-ы ел ішіндегі сапарларға тиесілі болды. Туристердің жалпы шығындары 1 134,2 млрд теңгеге жетіп, оның ішінде ішкі келушілердің шығындары 659,2 млрд теңгені құрады [5]. Бұл көрсеткіштер туристік ұсынысты одан әрі әртараптандырудың негізіне айнала алатын ауқымды ішкі нарықтың бар екенін көрсетеді.

Қолда бар әлеуетке қарамастан, спорттық туризмді дамыту кешенді тәсілді қажет етеді. Себебі табиғи ресурстардың болуы өздігінен бәсекеге қабілетті туристік өнімнің қалыптасуын қамтамасыз етпейді. Ол үшін көліктік қолжетімділік, қауіпсіздік, мамандандырылған инфрақұрылым, білікті кадрлар, ақпараттық қамтамасыз ету, жүйелі оқиғалық саясат және тиімді ілгерілету тетіктері қажет.

Зерттеудің мақсаты – спорттық туризмнің заманауи үрдістерін анықтау және оның Қазақстандағы дамуының перспективалық бағыттарын айқындау.

Зерттеу мақсатына қол жеткізу үшін мынадай міндеттер қойылды:

- спорттық туризмді анықтаудың заманауи тәсілдерін жүйелеу;
- спорттық-туристік өнімдерге сұраныстың трансформациялануының негізгі бағыттарын анықтау;
- спорттық туризмнің даму перспективаларын айқындайтын факторларды талдау;
- Қазақстандағы осы сегменттің күшті және әлсіз жақтарын бағалау;
- бәсекеге қабілетті спорттық-туристік ұсынысты қалыптастырудың перспективалық бағыттарын ұсыну.

Әдебиеттерге шолу

Спорттық туризм туризм, спорт, рекреация, аумақтық даму және оқиғалық менеджмент сияқты бірнеше ғылыми бағыттың тоғысында орналасқан. Сондықтан ғылыми әдебиетте бұл құбылыстың тек бір ғана тар мағынадағы түсіндірмесі қалыптаспаған.

Классикалық тәсіл бойынша спорттық туризм адамның өзінің әдеттегі тұрғылықты ортасынан тыс жерге шығуы және мұндай сапардың негізгі немесе маңызды мақсаты спорттық қызметке қатысу немесе оны бақылау болып табылатын саяхат ретінде қарастырылады. Осы тәсілге сәйкес спорттық туристерді шартты түрде белсенді қатысушылар және көрермендер деп екі топқа бөлуге болады.

Алайда қазіргі кезеңде спорттық туризм туралы түсінік айтарлықтай кеңейді. Higham және Vada [1] спорттық туризм географиясының эволюциясын талдай отырып, осы саланың кеңістіктік, экологиялық және технологиялық аспектілерінің маңызы артып келе жатқанын атап көрсетеді. Спорт пен туризм белгілі бір аумақпен тікелей байланысты болғандықтан, технологиялардағы, мобильділіктегі және қоғамдық мінез-құлықтағы өзгерістер спорттық саяхаттардың сипатын да бір мезгілде өзгертеді.

Осыған байланысты спорттық туризмнің өзара сабақтас бірнеше түрін бөліп көрсетуге болады.

Белсенді спорттық туризм туристің дене немесе спорттық белсенділікке тікелей қатысуын көздейді. Оған велосипед туризмі, жүгіру туризмі, шаңғы саяхаттары, альпинизм, жартасқа өрмелеу, судағы белсенді демалыс түрлері және басқа да бағыттар жатады.

Оқиғалық спорттық туризм қатысушылар мен көрермендердің спорттық жарыстарға бару мақсатындағы сапарларымен байланысты. Бұл жағдайда халықаралық мегажарыстар ғана емес, марафондар, трейлдік жүгіру жарыстары, веложарыстар, әуесқой турнирлер мен өңірлік жарыстар да туристік ресурс ретінде қарастырылады.

Шытырман оқиғалы спорттық туризм дене белсенділігін, табиғи ортаны және белгілі бір дәрежедегі тәуекелді ұштастырумен сипатталады. Туризмнің бұл түрі әсіресе таулы және табиғи аумақтармен тығыз байланысты.

Ностальгиялық және нысандық спорттық туризм стадиондарға, спорт музейлеріне, тарихи спорт нысандарына, сондай-ақ белгілі жарыстармен немесе спортшылармен байланысты аумақтарға баруды қамтиды.

Осылайша, спорттық туризмді спорттық белсенділікке тікелей қатысуға, спорттық іс-шараларға баруға немесе спортпен байланысты туристік әсерлерді тұтынуға негізделген саяхаттарды біріктіретін туристік индустрияның кешенді сегменті ретінде қарастырған жөн.

Қазіргі ғылыми әдебиеттегі маңызды өзгерістердің бірі – спорттық туризмнің тек экономикалық әсерін бағалаудан экономикалық, әлеуметтік және экологиялық құрамдастарды біріктіретін Triple Bottom Line моделіне көшу [2; 6].

Шағын спорттық іс-шараларды зерттеу олардың туристік сұраныс төмен кезеңдерде туристік белсенділікті ынталандырып, жергілікті дестинациялардың тұрақтылығын арттыруға ықпал ететінін көрсетеді [3]. Бұл туристік сұраныстың маусымдылығы айқын байқалатын өңірлер үшін ерекше маңызды.

Сонымен қатар спорттық туризм қоршаған ортаға қосымша жүктеме түсіреді. Қатысушылар мен көрермендердің көліктік мобильділігі, табиғи аумақтарды пайдалану, қалдықтардың түзілуі, тау және су экожүйелеріне түсетін жүктеме туристік ағындарды сандық тұрғыдан арттыру моделінен аумақтың экологиялық сыйымдылығын басқаруға көшуді талап етеді [4; 7].

Қазіргі зерттеулердің жеке бағыты ретінде цифрландыруды атап өтуге болады. Цифрлық карталар, GPS-навигация, мобильді қосымшалар, іс-шараларға электрондық тіркелу, әлеуметтік желілер, пайдаланушылар жасаған контент, туристік ағындарды мониторингтеу жүйелері және дербестендірілген ұсынымдар саяхатты ұйымдастыру үдерісін ғана емес, спорттық-туристік тәжірибенің өзін де өзгертуде [8].

Демек, спорттық туризм дамуының қазіргі кезеңі бір ғана үрдіспен емес, технологиялық, әлеуметтік, экологиялық және тұтынушылық трансформациялардың тұтас жиынтығымен сипатталады.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу теориялық-талдамалық сипатта жүргізілді.

Зерттеудің ақпараттық базасын негізінен 2020–2026 жылдары жарияланған спорттық, оқиғалық, белсенді және тұрақты туризм мәселелеріне арналған ғылыми еңбектер, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының ресми статистикалық деректері мен туризм саласындағы мемлекеттік органдардың материалдары құрады.

Зерттеу әдіснамасы өзара байланысты төрт кезеңнен тұрды.

Бірінші кезеңде ғылыми әдебиеттерге контент-талдау жүргізіліп, спорттық туризмді түсіндірудің негізгі тұжырымдамалық тәсілдері анықталды.

Екінші кезеңде тақырыптық жүйелеу әдісі қолданылды. Ғылыми жарияланымдарда анықталған өзгерістер туристік сұраныстың өзгеруі, оқиғалық сипат, цифрландыру, тұрақтылық, дербестендіру, қауіпсіздік және аумақтық даму бағыттары бойынша топтастырылды.

Үшінші кезеңде Қазақстанның туристік саласының 2024–2025 жылдардағы ресми статистикалық деректері талданды. Жалпы туристік статистиканы пайдалану ашық статистикалық деректерде тікелей спорттық туризм мақсатында жасалған барлық сапарларды жеке әрі жүйелі есепке алудың болмауына байланысты. Сондықтан жалпы көрсеткіштер спорттық туризм нарығының көлемін анықтау үшін емес, оның дамуының макроэкономикалық және инфрақұрылымдық ортасын бағалау мақсатында пайдаланылды.

Төртінші кезеңде Қазақстандағы спорттық туризмнің ішкі артықшылықтары мен шектеулерін, сондай-ақ сыртқы мүмкіндіктері мен қауіп-қатерлерін жүйелеуге мүмкіндік берген SWOT-талдау жүргізілді.

Нәтижелер және талқылау

Қазіргі спорттық туризмнің негізгі үрдістері

Жүргізілген талдау қазіргі спорттық туризмнің дамуын айқындайтын жеті негізгі үрдісті бөліп көрсетуге мүмкіндік берді.

1. Бақылаушыдан белсенді қатысушыға көшу.

Қазіргі турист спорттық іс-шараларды бақылаумен ғана шектелмей, оларға тікелей қатысуға ұмтылады. Марафондар, веложарыстар, шаңғы жарыстары, трейлдік жүгіру және туристік экспедициялар осы сұранысты қалыптастыруда. Нәтижесінде «спорт – көрініс» моделінен «спорт – туристік тәжірибе» моделіне көшу байқалады.

2. Шағын және орта спорттық іс-шаралардың маңызының артуы.

Марафондар, трейлдік және веложарыстар туристік ағынды арттырып, орналастыру, көлік, тамақтану және экскурсиялық қызметтерге қосымша сұраныс қалыптастырады. Мұндай іс-шаралар аз инвестицияны талап етеді және туристік маусым төмен кезеңдерде дестинациялардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді [3].

3. Спорттық, шытырман оқиғалы және экологиялық туризмнің ықпалдасуы.

Туризмнің бұл түрлері барған сайын өзара байланысуда. Тау туризмі, треккинг немесе велотуризм спорттық белсенділікті табиғи ортамен және жаңа әсерлермен ұштастырады. Соның нәтижесінде спорт + табиғат + шытырман оқиға + туристік тәжірибе моделіндегі кешенді өнімдер қалыптасуда.

4. Спорттық-туристік тәжірибенің цифрландырылуы.

Онлайн брондау, электрондық тіркеу, GPS-навигация, цифрлық карталар, мобильді қосымшалар және әлеуметтік желілер спорттық туризмнің маңызды бөлігіне айналды. Олар маршрутты жоспарлауға, туристің қашықтық, уақыт, жылдамдық және басқа да жеке көрсеткіштерін бақылауға мүмкіндік береді.

5. Туристік өнімді дербестендіру.

Спорттық туристердің жасы, дене дайындығы, тәжірибесі мен мотивациясы әртүрлі. Сондықтан маршруттарды күрделілігі, ұзақтығы, дене жүктемесі, маусымдылығы және қажетті дайындық деңгейі бойынша жіктеу маңызды. Бұл әртүрлі туристік сегменттерге бейімделген өнімдерді қалыптастыруға мүмкіндік береді.

6. Экологиялық құрамдастың күшеюі.

Табиғи аумақтардағы спорттық белсенділіктің өсуі экологиялық жүктемені арттырады. Сондықтан туристік ағындарды аумақтың экологиялық сыйымдылығын ескере отырып басқару қажет [7]. Спорттық туризмді дамыту табиғи ресурстарды сақтау және тұрақты туризм қағидаттарымен үйлесуі тиіс.

7. Спорттық дестинацияларды брендтеу құралы ретінде пайдалану.

Спорттық іс-шаралар аумақты ілгерілетудің тиімді құралына айналууда. Жарыстар кезінде жасалған фото, бейнематериалдар мен әлеуметтік желілердегі контент дестинацияның танымалдылығын арттырады. Осылайша, спорттық іс-шара туристік өніммен қатар дестинацияны брендтеу құралы қызметін атқарады.

1-кесте – Спорттық туризмнің трансформациясы

Дәстүрлі модель	Қазіргі үрдіс	Перспективалық модель
Көрсетілімдік туризм	Белсенді қатысу	Тәжірибеге негізделген спорттық туризм
Ірі іс-шаралар	Шағын және орта іс-шаралар	Тұрақты оқиғалар күнтізбесі
Стандартты өнім	Дербестендіру	Дайындық деңгейіне сәйкес маршруттар
Офлайн ұйымдастыру	Цифрландыру	Ақылды спорттық туризм
Келушілер санын арттыру	Тұрақтылық	Туристік жүктемені басқару
Туризмнің жеке түрі	Ықпалдасу	Спорт + шытырман оқиға + экотуризм
Дестинацияны жарнамалау	Пайдаланушылар жасаған контент	Аумақтың спорттық брендингі

Ескерту – әдебиеттерді талдау нәтижелері негізінде авторлар құрастырған.

Қазақстандағы спорттық туризмнің әлеуеті

Қазақстан спорттық туризмнің алуан түрлі бағыттарын дамытуға мүмкіндік беретін бірқатар ерекшеліктерге ие.

Ел аумағының ауқымдылығы мен ландшафттық алуан түрлілігі туристік өнімдердің әртүрлі түрлерін қалыптастыруға жағдай жасайды.

Алматы қаласы мен Алматы облысының тау туризмін, альпинизмді, тау шаңғысы спортын, трейлраннингті және велосипед туризмін дамыту әлеуеті жоғары.

Шығыс Қазақстан мен Абай облыстарында тау, шаңғы, су және шытырман оқиғалы туризмді дамытуға қажетті ресурстар бар.

Ақмола облысында табиғи туризмді велосипед маршруттарымен, жүгіру іс-шараларымен және қысқы белсенді демалыс түрлерімен ұштастыруға мүмкіндік бар.

Түркістан облысы спорттық, табиғи және мәдени-танымдық туризмді өзара біріктіруге мүмкіндік береді.

Маңғыстау облысы trekking, трейлраннинг, жолсыз жерлердегі спорттық іс-шаралар және шытырман оқиғалы туризм тұрғысынан ерекше қызығушылық тудырады.

Жалпы туристік белсенділіктің өсуі де маңызды алғышарттардың бірі болып табылады.

2024 жылы халықтың туристік сапарларының саны шамамен 11,29 млн болса, 2025 жылы бұл көрсеткіш шамамен 11,77 млн-ға дейін өсті [5; 9].

Осылайша, өсім шамамен 4,3%-ды құрады.

Сонымен қатар туристердің шығындары 2024 жылғы 957,7 млрд теңгеден 2025 жылы 1 134,2 млрд теңгеге дейін, яғни шамамен 18,4%-ға артты.

2-кесте – Қазақстандағы туристік белсенділіктің жекелеген көрсеткіштерінің динамикасы

Көрсеткіш	2024	2025	Өзгеріс
Туристік сапарлар, млн	11,287	11,771	+4,3%
Ішкі сапарлар, млн	9,904	10,266	+3,7%
Туристердің жалпы шығындары, млрд тг	957,7	1 134,2	+18,4%
Ішкі туристердің шығындары, млрд тг	582,7	659,2	+13,1%

Ескерту – Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректері негізінде авторлар есептеген.

Шығындардың сапарлар санына қарағанда жоғары қарқынмен өсуі туристік тұтынудың экономикалық көлемінің ұлғайғанын көрсетеді. Алайда бұл көрсеткіштер жалпы туризм саласын сипаттайды және оларды спорттық туризм нарығының тікелей көлемі ретінде түсіндіруге болмайды.

Туристік инфрақұрылымның дамуы да қосымша фактор болып табылады. 2025 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстандағы орналастыру орындарының саны 4 482-ге жетіп, олардың біржолғы сыйымдылығы 233 мыңнан астам орынды құрады. Орналастыру орындарының қызметтерін пайдаланған ішкі туристер саны 10,1 млн адамға жетті [10].

Туризм саласына салынған инвестициялар да айтарлықтай өсім көрсетті. 2025 жылы олардың көлемі 1,25 трлн теңгеден асып, алдыңғы жылмен салыстырғанда 30%-дан астам өсті [10].

Сонымен қатар спорттық туризмді дамыту өңірлердің туристік әлеуетін әртараптандыруға және маусымдық тәуелділікті төмендетуге мүмкіндік береді. Спорттық іс-шаралар мен белсенді демалыс бағыттарын қолданыстағы туристік инфрақұрылыммен ұштастыру туристердің дестинацияда болу ұзақтығын арттырып, орналастыру, тамақтану, көлік және қосымша қызметтерге сұранысты күшейте алады. Осы тұрғыдан Қазақстандағы спорттық туризмнің даму мүмкіндіктері мен оған кедергі келтіретін факторларды кешенді бағалау маңызды.

Қалыптасып келе жатқан инфрақұрылымдық база мамандандырылған спорттық-туристік өнімдерді дамыту үшін пайдаланылуы мүмкін.

Қазақстандағы спорттық туризмнің дамуына SWOT-талдау
Жүргізілген талдау нәтижелері 3-кестеде жүйеленді.

3-кесте – Қазақстандағы спорттық туризмнің SWOT-талдауы

Күшті жақтары	Әлсіз жақтары
Табиғи-ландшафттық алуан түрліліктің жоғары болуы	Туристік инфрақұрылымның біркелкі дамымауы
Жазғы және қысқы спорт түрлерін дамыту мүмкіндігі	Кейбір маршруттарда мамандандырылған инфрақұрылымның жеткіліксіздігі
Тау, дала, су және шөлейт аумақтардың болуы	Жекелеген аумақтардың көліктік қолжетімділігінің шектеулілігі
Ішкі туристік нарықтың өсуі	Спорттық маршруттарды жүйелеудің жеткіліксіздігі
Ірі қалалық туристік орталықтардың дамуы	Бірыңғай қауіпсіздік стандарттарының жеткіліксіздігі
Спортты табиғи және мәдени туризммен ұштастыру мүмкіндігі	Кейбір өңірлік өнімдердің халықаралық деңгейде танымалдығының төмендігі
Мүмкіндіктер	Қауіп-қатерлер
Белсенді демалысқа сұраныстың артуы	Туристік ағындардың бақылаусыз өсуінен туындайтын экологиялық деградация
Марафондар, трейлдер және велоіс-шараларды дамыту	Жарақат алу және беделдік тәуекелдер
Халықаралық спорттық іс-шараларды қалыптастыру	Климаттық өзгерістер
Әлеуметтік желілерді ілгерілету құралы ретінде пайдалану	Жекелеген өнімдердің жоғары маусымдылығы
Цифрлық туристік платформаларды дамыту	Дамыған спорттық дестинациялар тарапынан бәсекелестік
Өңірлік кластерлер құру	Инфрақұрылымды қаржыландырудың жеткіліксіздігі
Экологиялық және шытырман оқиғалы туризммен ықпалдастыру	Танымал табиғи аумақтарға шамадан тыс жүктеме түсуі

Ескерту – авторлар әзірлеген.

SWOT-талдау Қазақстанның негізгі бәсекелестік артықшылығы табиғи ресурстар екенін көрсетеді. Алайда олардың туристік құндылығы тиісті инфрақұрылымдық және ұйымдастырушылық жағдай қалыптасқан кезде ғана толық іске асырылады.

Сондықтан стратегиялық міндет жаңа табиғи көрікті жерлерді қалыптастырудан гөрі қолда бар ресурстарды нарыққа дайын туристік өнімдерге айналдыруға бағытталуы тиіс.

Спорттық туризмді дамытудың перспективалық бағыттары

Жүргізілген талдау Қазақстанда спорттық туризмді дамытудың бірнеше басым бағытын айқындауға мүмкіндік береді.

Өңірлік спорттық-туристік кластерлерді қалыптастыру

Спорттық туризмді дамытуда барлық өңірге бірдей модель ұсынудан гөрі, олардың табиғи-рекреациялық және инфрақұрылымдық ерекшеліктерін ескерген жөн. Осы тұрғыдан Алматы қаласы мен Алматы облысында тау, тау шаңғысы, альпинизм, велосипед және жүгіру туризмін; Шығыс Қазақстанда тау, шытырман оқиғалы, шаңғы және су туризмін; Ақмола облысында табиғи-спорттық, велосипед және қысқы туризмді дамытуға мүмкіндік бар.

Түркістан облысы спорттық-танымдық маршруттар, треккинг және оқиғалық туризмге, ал Маңғыстау облысы треккинг, трейлраннинг және шытырман оқиғалы бағыттарға мамандана алады.

Спорттық-туристік іс-шаралардың ұлттық күнтізбесін қалыптастыру

Марафондар, трейлдік жүгіру, веложарыстар, шаңғы старттары мен триатлон сияқты спорттық іс-шараларды бірыңғай ұлттық күнтізбе аясында жүйелі ұйымдастыру маңызды. Оларды жыл мезгілдері мен өңірлер бойынша тиімді бөлу туристік ағынды тұрақтандырып, маусымдылықты төмендетуге мүмкіндік береді.

Цифрлық экожүйені дамыту

Заманауи спорттық-туристік маршруттар толық цифрлық ақпаратпен қамтамасыз етілуі тиіс. Цифрлық платформада GPS-трек, маршруттың ұзындығы мен күрделілік деңгейі, биіктік айырмасы, өту ұзақтығы, маусымдылығы, ауа райы, су және тамақтану орындары, медициналық пункттер мен төтенше жағдайларға арналған байланыс деректері көрсетілгені жөн. Бұл туристің сапарды алдын ала жоспарлауына және қауіпсіздігін қамтамасыз етуге көмектеседі.

Қауіпсіздік стандарттарын жетілдіру

Қауіпсіздік – спорттық туризмді дамытудың негізгі шарттарының бірі. Әсіресе альпинизм, тау және су маршруттары, қысқы спорт пен экстремалды туризм үшін маршруттарды күрделілік және тәуекел деңгейі бойынша жіктеу, сондай-ақ нұсқаушылар мен ұйымдастырушылардың біліктілігіне нақты талаптар белгілеу қажет.

Кешенді туристік өнім қалыптастыру

Спорттық туризмде жекелеген қызметтерден кешенді туристік өнімге көшу маңызды. Мұндай өнім спорттық іс-шараны, көлікті, орналастыруды, тамақтануды, экскурсияны, қажетті жабдықты және цифрлық сүйемелдеуді біріктіруі тиіс. Мысалы, марафон қатысушысына тіркелу, қонақүй, трансфер, экскурсия және қалпына келтіру қызметтері енгізілген бірнеше күндік пакет ұсынуға болады. Бұл спорттық іс-шараның туристік және экономикалық әсерін арттырады.

Пайдаланушылар жасаған контентті пайдалану

Спорттық іс-шараларға қатысушылардың фотосуреттері, бейнематериалдары, маршруттары мен пікірлері дестинацияны ілгерілетудің тиімді құралы бола алады. Сондықтан ұйымдастырушылар арнайы фотозоналар, хэштегтер, цифрлық карталар және маршрут бойындағы тартымды нүктелер арқылы мұндай контенттің таралуын ынталандыруы қажет.

Тұрақты спорттық туризм моделіне көшу

Спорттық туризмнің экономикалық тиімділігі оның экологиялық және әлеуметтік әсерімен бірге қарастырылуы тиіс. Сондықтан туристік жүктемені бақылау, қалдықтарды басқару, экологиялық көлікті пайдалану, жергілікті бизнесті тарту және табиғи ландшафттарды сақтау маңызды.

Осы тұрғыдан тұрақты спорттық туризм моделін келесі қағидамен көрсетуге болады:

Экономикалық тиімділік + экологиялық тұрақтылық + әлеуметтік қатысу = тұрақты спорттық туризм.

Спорттық туризмді дамытудың тұжырымдамалық моделі

Зерттеу нәтижелері негізінде бәсекеге қабілетті спорттық-туристік дестинацияны қалыптастырудың келесі тізбегі ұсынылады:

Туристік-рекреациялық ресурстар → инфрақұрылым → спорттық өнім → цифрлық сүйемелдеу → қауіпсіздік → оқиғалық компонент → ілгерілету → туристік ағын → экономикалық және әлеуметтік әсер → тұрақты басқару.

Бұл модельде табиғи-рекреациялық ресурстар спорттық туризмді дамытудың бастапқы негізі ретінде қарастырылады. Алайда тиісті инфрақұрылым мен туристік өнім қалыптаспаса, олардың әлеуеті толық пайдаланылмайды. Сол сияқты сапалы туристік өнім тиімді ілгерілетусіз жеткілікті сұраныс қалыптастыра алмайды.

Сонымен қатар туристік ағынның өсуі экологиялық жүктемені күшейтуі мүмкін. Сондықтан спорттық туризмді дамыту инфрақұрылымды, қауіпсіздікті, цифрландыруды, маркетингті және табиғи аумақтарды қорғауды біріктіретін кешенді басқару жүйесі негізінде жүзеге асырылуы тиіс.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеу спорттық туризмнің қазіргі кезеңде белсенді трансформацияланып жатқанын көрсетті. Бұл үдеріс халықтың спортқа қызығушылығының артуымен қатар, туристік мінез-құлықтың өзгеруімен де байланысты. Қазіргі турист белсенді демалысқа, жеке тәжірибеге және дестинациямен эмоциялық байланыс орнатуға ұмтылады. Соның нәтижесінде спорттық, шытырман оқиғалы, экологиялық және оқиғалық туризм бағыттары өзара жақындаса түсуде.

Спорттық туризмнің негізгі үрдістеріне туристердің белсенді қатысуының артуы, шағын және орта спорттық іс-шаралардың дамуы, цифрландыру, туристік өнімдерді дербестендіру, экологиялық тұрақтылық пен қауіпсіздік талаптарының күшеюі жатады. Сонымен қатар спорттық іс-шаралар дестинацияларды таныту мен олардың туристік имиджін қалыптастырудың тиімді құралына айналууда.

Қазақстан табиғи-рекреациялық ресурстарының алуан түрлілігі мен жыл бойы туристік өнімдер ұсыну мүмкіндігінің арқасында спорттық туризмді дамыту үшін елеулі әлеуетке ие. Алайда инфрақұрылымның өңірлер бойынша біркелкі дамымауы, кейбір туристік нысандардың көліктік қолжетімділігінің төмендігі, маршруттардың жеткілікті жүйеленбеуі және қауіпсіздік стандарттарын жетілдіру қажеттілігі саланың дамуын шектейтін негізгі факторлар болып отыр.

Осыған байланысты спорттық туризмді дамытудың келешегі жекелеген туристік ресурстарды пайдаланудан кешенді өнім қалыптастыруға көшумен байланысты. Өңірлік мамандану, спорттық іс-шаралардың тұрақты күнтізбесін қалыптастыру, маршруттарды цифрландыру, қауіпсіздік стандарттарын жетілдіру және спорттық туризмді экологиялық, табиғи әрі мәдени-танымдық бағыттармен ұштастыру маңызды.

Бұл ретте туристік ағынның өсуі табиғи аумақтарға түсетін жүктемені ескере отырып басқарылуы тиіс. Жергілікті қауымдастықтар мен бизнесті туристік өнім қалыптастыруға тарту спорттық туризмнің экономикалық және әлеуметтік тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, спорттық туризм Қазақстан үшін туристік нарықтың жеке сегменті ғана емес, өңірлік экономиканы әртараптандыруға, маусымдылықты төмендетуге және туристік дестинациялардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал ететін перспективалы бағыт болып табылады.

Алдағы зерттеулерде Қазақстандағы спорттық туристердің мінез-құлқын сауалнама негізінде зерттеп, дестинацияны таңдауға әсер ететін негізгі факторларға статистикалық талдау жүргізу орынды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Higham J., Vada S. The state-of-the-art in sport tourism geographies // *Tourism Geographies*. – 2025. – Vol. 27, No. 3–4. – P. 677–690. DOI: 10.1080/14616688.2024.2373875.

2. Zhou Z. Sustainability in Sport Tourism: Current Trends and Future Directions // *Asia Pacific Journal of Applied Sport Sciences*. – 2025. – Vol. 6, No. 3. – P. 55–70. DOI: 10.46695/ASCS.6.3.3.
3. Perić M., Vitezić V., Đurkin Badurina J. Running toward Sustainability: Exploring Off-Peak Destination Resilience through a Mixed-Methods Approach—The Case of Sporting Events // *Sustainability*. – 2024. – Vol. 16. – Article 576.
4. Rangkuti Y.A., Bangun A.K., Kurniawan R., Ilham Z., Hasibuan S., Tambunan T.M.B., Silitonga D.F. Cultural heritage and sports tourism: a systematic literature review of sustainable destination management practices // *Frontiers in Sports and Active Living*. – 2025. – Vol. 7. – Article 1680229. DOI: 10.3389/fspor.2025.1680229.
5. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. Қазақстан Республикасындағы үй шаруашылықтарының сапарларға жұмсаған шығыстары туралы. – 2026.
6. Pereira E., Mascarenhas M., Flores A., Pires G. Assessing and Considering the Wider Impacts of Sport-Tourism Events: A Research Agenda Review of Sustainability and Strategic Planning Elements // *Sustainability*. – 2020. – Vol. 12, No. 11. – Article 4473.
7. Measurement of ecological carrying capacity of sports tourism from the perspective of “carrier-load” integration // *Journal of Environmental Management*. – 2025.
8. Öztürk E.N. Strategic Integration of Technology-Driven Sport Events into Local Sustainable Tourism Development // *Journal of Global Tourism and Technology Research*. – 2026.
9. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. Қазақстан Республикасындағы үй шаруашылықтарының сапарларға жұмсаған шығыстары туралы. 2024 жылдың қорытындылары. – 2025.
10. Қазақстан Республикасы Туризм және спорт министрлігі. 2025 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың негізгі көрсеткіштері. – 2026.
11. Phonsri N., Teeranuwat P., Ngaoprasertwong S., Pahasing B. Integrating Sustainability into Sports Tourism: A GSTC-Based Framework for Thailand's International Events // *Asian Interdisciplinary and Sustainability Review*. – 2025. DOI: 10.14456/aisr.2025.35.
12. Maisook K., Khumtabut O., Rattanasirivilai S., Lacap J.P. Resilience through disruption: The socio-economic evolution and digital transformation of global sports tourism (2001–2025) // *Thai Arts and Culture Review*. – 2025.

REFERENCES

1. Higham J., Vada S. The state-of-the-art in sport tourism geographies // *Tourism Geographies*. – 2025. – Vol. 27, No. 3–4. – P. 677–690. DOI: 10.1080/14616688.2024.2373875.
2. Zhou Z. Sustainability in Sport Tourism: Current Trends and Future Directions // *Asia Pacific Journal of Applied Sport Sciences*. – 2025. – Vol. 6, No. 3. – P. 55–70. DOI: 10.46695/ASCS.6.3.3.
3. Perić M., Vitezić V., Đurkin Badurina J. Running toward Sustainability: Exploring Off-Peak Destination Resilience through a Mixed-Methods Approach—The Case of Sporting Events // *Sustainability*. – 2024. – Vol. 16. – Article 576.
4. Rangkuti Y.A., Bangun A.K., Kurniawan R., Ilham Z., Hasibuan S., Tambunan T.M.B., Silitonga D.F. Cultural heritage and sports tourism: a systematic literature review of sustainable destination management practices // *Frontiers in Sports and Active Living*. – 2025. – Vol. 7. – Article

1680229. DOI: 10.3389/fspor.2025.1680229.

5. Qazaqstan Respublikasy Ulttyq statistika biurosy. Qazaqstan Respublikasyndagy ui sharuashylyqtarynyn saparlarga zhumsagan shygystary turaly [On household expenditures on trips in the Republic of Kazakhstan]. – 2026.

6. Pereira E., Mascarenhas M., Flores A., Pires G. Assessing and Considering the Wider Impacts of Sport-Tourism Events: A Research Agenda Review of Sustainability and Strategic Planning Elements // Sustainability. – 2020. – Vol. 12, No. 11. – Article 4473.

7. Measurement of ecological carrying capacity of sports tourism from the perspective of “carrier-load” integration // Journal of Environmental Management. – 2025.

8. Öztürk E.N. Strategic Integration of Technology-Driven Sport Events into Local Sustainable Tourism Development // Journal of Global Tourism and Technology Research. – 2026.

9. Qazaqstan Respublikasy Ulttyq statistika biurosy. Qazaqstan Respublikasyndagy ui sharuashylyqtarynyn saparlarga zhumsagan shygystary turaly. 2024 zhyldyn qorytyndylary [On household expenditures on trips in the Republic of Kazakhstan. Results of 2024]. – 2025.

10. Qazaqstan Respublikasy Turizm zhane sport ministrligi. 2025 zhyldyn qorytyndysy boiynsha Qazaqstan Respublikasynyn turistik salasyn damytudyn negizgi korsetkishteri [Key indicators of tourism industry development in the Republic of Kazakhstan based on the results of 2025]. – 2026.

11. Phonsri N., Teeranuwat P., Ngaoprasertwong S., Pahasing B. Integrating Sustainability into Sports Tourism: A GSTC-Based Framework for Thailand's International Events // Asian Interdisciplinary and Sustainability Review. – 2025. DOI: 10.14456/aisr.2025.35.

12. Maisook K., Khumtabut O., Rattanasirivilai S., Lacap J.P. Resilience through disruption: The socio-economic evolution and digital transformation of global sports tourism (2001–2025) // Thai Arts and Culture Review. – 2025.

Н. БИБОЛОВ

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университетінің «Техникалық
мамандықтарға арналған дене тәрбиесі»
кафедрасының аға оқытушысы
(Қазақстан, Шымкент)
e-mail: Nurbol.Bibolov@aeuzov.edu.kz
<https://orcid.org/0009-0001-6970-7608>

М. АЖИБЕКОВ

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университетінің «Техникалық
мамандықтарға арналған дене тәрбиесі»
кафедрасының аға оқытушысы
(Қазақстан, Шымкент)
e-mail: Murat.Azhibekov@aeuzov.edu.kz
<https://orcid.org/0009-0006-3481-0644>

М. ЧИРВА

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университетінің «Техникалық
мамандықтарға арналған дене тәрбиесі»
кафедрасының аға оқытушысы
(Қазақстан, Шымкент)
e-mail: Margarita.Chirva@aeuzov.edu.kz
<https://orcid.org/0009-0001-7333-3733>

Е. ПОЛЕВА

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан
университетінің «Техникалық
мамандықтарға арналған дене тәрбиесі»
кафедрасының аға оқытушысы
(Қазақстан, Шымкент)
e-mail: Elena.Kulieva@aeuzov.edu.kz
<https://orcid.org/0009-0006-8759-1289>

17.02.2026 ж. баспаға түсті

22.09.2026ж. түзетулермен келді

30.09.2026ж. басып шығаруға қабылданды

N. BIBOLOV¹, M. AZHIBEKOV^{1✉}, M. CHIRVA¹, E. POLEVA¹

¹M. Auezov South Kazakhstan University,

(Kazakhstan, Shymkent), e-mail: Murat.Azhibekov@auezov.edu.kz

MODERN TRENDS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF SPORTS TOURISM

Abstract. *The article examines current trends in the development of sports tourism and identifies promising directions for its further transformation, taking into account changes in tourist demand, digitalization, the growing emphasis on environmental sustainability, and the increasing role of sports events in destination development. The relevance of the study is determined by tourists' growing interest in active forms of travel and the need to develop competitive tourism products that combine sporting activities, tourist experiences, and the natural and recreational potential of destinations. The aim of the study is to identify the key trends in contemporary sports tourism and determine the prospects for its development in Kazakhstan. The methodological framework of the study comprises systemic and comparative approaches, content analysis of scientific publications, analysis of official statistical data, and SWOT analysis. The results demonstrate that the contemporary model of sports tourism extends beyond traditional participation in sporting events and encompasses active, adventure, event, mountain, cycling, running, and other forms of tourism. The key trends identified include the personalization of tourist demand, the development of small- and medium-scale sporting events, the digitalization of the tourist experience, the integration of sports and ecotourism, increasing requirements for safety and sustainability, and the use of sporting events in destination branding. The analysis of Kazakhstan reveals significant potential for the development of sports tourism due to the diversity of natural landscapes and the growth of domestic tourism and investment activity. At the same time, infrastructural, organizational, marketing, and environmental constraints were identified. Priority directions for the development of sports tourism are proposed, including the creation of specialized tourism products, the development of regional clusters, an event calendar, digital infrastructure, and a system of safety standards.*

Keywords: sports tourism, active tourism, event tourism, tourist destination, sporting events, sustainable tourism, digitalization, tourist demand, Kazakhstan.

Н. БИБОЛОВ¹, М. АЖИБЕКОВ^{1✉}, М. ЧИРВА¹, Е. ПОЛЕВА¹

¹Южно-Казахстанский университет имени М. Ауэзова,

(Казахстан, Шымкент), e-mail: Murat.Azhibekov@auezov.edu.kz

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА

Аннотация. *В статье исследованы современные тенденции развития спортивного туризма и определены перспективные направления его дальнейшей трансформации с учетом изменений туристского спроса, цифровизации, экологизации и усиления роли спортивно-событийных мероприятий в развитии дестинаций. Актуальность исследования обусловлена растущим интересом туристов к активным формам путешествий и необходимостью формирования конкурентоспособных туристских продуктов, объединяющих спортивную активность, туристские впечатления и природно-рекреационный потенциал территории. Цель исследования – выявить ключевые тенденции современного спортивного туризма и*

определить перспективы его развития в Казахстане. Методологическую основу исследования составили системный и сравнительный подходы, контент-анализ научных публикаций, анализ официальных статистических данных и SWOT-анализ. Результаты исследования показали, что современная модель спортивного туризма выходит за рамки традиционного участия в спортивных мероприятиях и охватывает активный, приключенческий, событийный, горный, велосипедный, беговой и другие виды туризма. В качестве основных тенденций определены индивидуализация туристского спроса, развитие малых и средних спортивных мероприятий, цифровизация туристского опыта, интеграция спортивного и экологического туризма, усиление требований к безопасности и устойчивости, а также использование спортивных мероприятий в брендинге дестинаций. Проведенный анализ Казахстана свидетельствует о наличии значительного потенциала для развития спортивного туризма, обусловленного разнообразием природных ландшафтов, ростом внутреннего туризма и инвестиционной активности. Вместе с тем выявлены инфраструктурные, организационные, маркетинговые и экологические ограничения. Предложены приоритетные направления развития спортивного туризма, предусматривающие формирование специализированных туристских продуктов, развитие региональных кластеров, календаря событий, цифровой инфраструктуры и системы стандартов безопасности.

Ключевые слова: спортивный туризм, активный туризм, событийный туризм, туристская дестинация, спортивные мероприятия, устойчивый туризм, цифровизация, туристский спрос, Казахстан.